

ЕФЕКТИВНІСТЬ КРЕДИТНИХ ВКЛАДЕНЬ БАНКІВ У РЕАЛЬНИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ

Анотація. У статті досліджується динаміка кредитних вкладень банків України та прогнозуються шляхи підвищення їх ефективності.

Ключові слова: банківські кредитні ресурси, короткострокові кредити, довгострокові кредити, інвестиції, банківський капітал, прибуток, збиток

Mostsihovskyy Yu.

EFFECTIVENESS OF BANKS' CREDIT INVESTMENTS IN REAL ECONOMY SECTOR

Summary. In this article the dynamics of banks' credit investments of Ukraine is studied and the ways of their efficiency improvement are forecast.

Keywords: banking credit resource, short-term credits, long-term credits, investments, banking capital, profit, loss

1. Вступ

Трансформаційні процеси у світовій економіці ставлять перед Україною необхідність модернізації економіки, зміцнення конкурентоспроможності підприємств реального сектора економіки країни, пошуку нових чинників економічного зростання. Для вирішення цих проблем внутрішньогосподарських джерел інвестицій реального сектора економіки недостатньо. Тому надзвичайно важливо сповна й ефективно використати кредитні кошти банківської системи для забезпечення грошовими ресурсами суб'єктів господарювання. Для цього банкам при кредитуванні необхідно керуватися не тільки власними комерційними інтересами (отриманням прибутку), а й інтересами суб'єктів реального сектора економіки (окупністю кредитів) і закономірностями соціально-економічного розвитку країни. Потрібна комплексна програма ресурсного збалансування інвестиційно-інноваційного розвитку реального сектора економіки.

2. Огляд літературних джерел

Джерела формування і напрями використання кредитних ресурсів банків, кредитні операції, механізм кредитування знайшли широке висвітлення в наукових працях М. Алексеєнка, А. Мороза, О. Лаврушина, О. Копилюк, М. Корнеєва, О. Савлука, О. Вовчак, В. Міщенко, О. Заруби, М. Крупки, О. Воробйової, В. Косовського, О. Неізвєстової, І. Музики та ін. Водночас у працях українських учених-економістів найчастіше надання банками короткострокових і довгострокових кредитів суб'єктам господарювання розглядається як кредитні операції і не акцентується увага на тому, що довгострокові кредити носять інвестиційний характер. Інвестиційна діяльність ними трактується як така, що здійснюється комерційними банками згідно з чинним законодавством України на ринку цінних

паперів і передбачає вкладення коштів у цінні папери від свого імені і за свій рахунок з метою отримання прибутку. Ця багатогранна діяльність банку регулюється відповідними законодавчими і нормативно-правовими актами, знаходиться на стадії розвитку і справедливо розглядається як самостійний вид банківської діяльності.

Проте існує інша думка з приводу сфери спрямування кредитів, з якою не можна не погодитися. Так, Пітер Роуз у своїй праці "Банківський менеджмент" [1] висловився, що надання кредитів є основною функцією банків, яка існує для фінансування споживчих та інвестиційних цілей підприємницьких фірм, фізичних осіб та державних організацій. Від того, наскільки добре банки реалізують власні кредитні можливості, залежить економічне становище регіонів, які вони обслуговують, оскільки банківські кредити сприяють виникненню нових підприємств та збільшенню кількості робочих місць у цих регіонах і забезпечують їх економічну життєздатність.

Б. Луців у своїй монографії "Банківська діяльність у сфері інвестицій" [2] також вказує, що в сучасних умовах із-за слабого розвитку ринку цінних паперів в Україні переважає кредитна форма інвестицій.

В сучасних умовах все частіше вітчизняні і зарубіжні науковці (О. Воробйова [3,4], І. Гуцал [5], О. Галько [6], Е. Ляхова, Т. Шокало [7], А. Милуков [8] та ін.) у своїх публікаціях банківські інвестиції характеризують як вкладення коштів в економіку шляхом довгострокового кредитування, так інвестиційну діяльність на фондовому ринку. Завдяки їх працям створено підґрунтя для дослідження ресурсних можливостей банків щодо прискорення темпів інвестиційно-інноваційного розвитку економіки країни шляхом довгострокового кредитування.

Метою статті є дослідження процесу формування і розміщення кредитних ресурсів банків України в реальний сектор економіки та пошук шляхів підвищення ефективності кредитних вкладень.

3. Формування і розміщення кредитних ресурсів банків

Банки, як кредитно-інвестиційні посередники, акумулюють тимчасово вільні кошти суб'єктів господарювання і фізичних осіб через поточні рахунки, депозитні вклади, ощадні сертифікати та інші фінансові інструменти залучення коштів і формують кредитні (грошові) ресурси, з одного боку, та здійснюють рух грошових потоків у процесі кредитування й інвестування суб'єктів господарювання і фізичних осіб, забезпечуючи інтереси власників, кредиторів і держави, - з другого. Кредитні (грошові) ресурси, до складу яких входять: власний, залучений і позичений капітал, складають

статусу, форми власності у разі наявності у них можливостей та правових форм забезпечення своєчасного повернення кредиту та сплати відсотків (комісійних) за користування кредитом. Від того, наскільки ефективно банківська система реалізує функцію перерозподілу капіталу між сферами діяльності та конкретними її учасниками, значним чином залежать темпи соціально-економічного розвитку країни, можливість збільшення кредитних ресурсів та фінансові результати банків.

Треба зазначити, що кредитну діяльність, пов'язану з кредитуванням поточної діяльності суб'єктів господарювання та інвестуванням банки здійснюють за ініціативи позичальників.

Практика свідчить, що обсяги банківських зобов'язань із залучення коштів та кредитів наданих щорічно зростають. Станом на 01.01.2013р. вони склали відповідно 957,9 і 815,3 млрд. грн. [9, с.50] і збільшилися проти обсягів на 01.01.2007р. відповідно у 3,2 і 3,0 рази (табл. 1).

Таблиця 1

Зобов'язання банків України і кредити надані за 2007-2013рр.

(станом на 01.01, млрд. грн.)

Показники	Роки							2013р. в % до 2007р.
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Зобов'язання банків	297.8	529.8	806.8	765.1	804.4	898.8	957.9	321.7
Кредити надані	269.3	485.4	792.2	747.5	755.0	825.3	815.3	302.7

(Складено за даними НБУ [9])

спільну ресурсну базу для поточних та інвестиційних потреб суб'єктів господарювання. Спільні грошові ресурси надають можливість банку вільно на економічно вигідній основі перерозподіляти їх за напрямками використання, що надзвичайно важливо в ринкових умовах господарювання.

Відповідно до Закону України "Про банки і банківську діяльність" надання короткострокових і довгострокових кредитів можуть здійснювати всі банки банківської системи суб'єктам господарювання незалежно від їх галузевої приналежності,

Динаміка зобов'язань банків і кредитів наданих (рис.1) характеризує зміни, що відбулися під впливом фінансово-економічної кризи 2008-2010рр.

Дослідженням встановлено, що станом на 01.01.2013р. у загальній величині зобов'язань банків залучені кошти суб'єктів господарювання склали 202,6 млрд. грн. або 21,2% і кошти фізичних осіб 364,0 млрд. грн. або 38,0%, а у величині кредитів наданих – 609,2 млрд. грн. кредити, надані суб'єктам господарювання або 74,7%, і кредити, надані фізичним особам – 161,8 млрд. грн. або 19,8% [9,

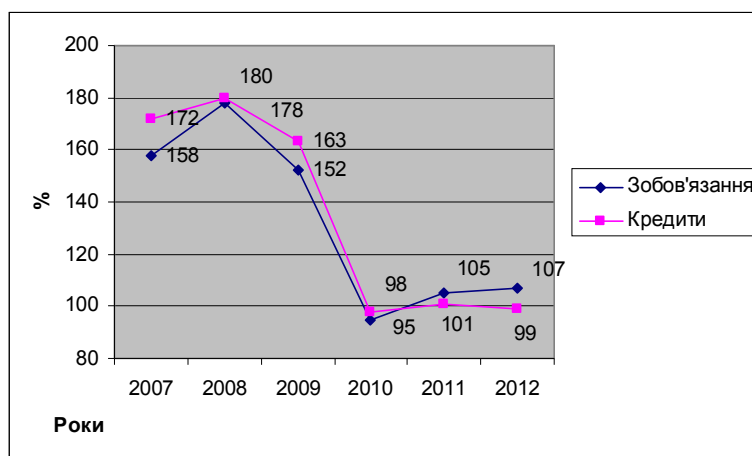

Рис. 1. Динаміка зобов'язань і кредитів наданих банкам України за 2007-2012 рр.

(станом на 01.01 у % до попереднього року)

с. 50]. Наведені цифри свідчать про важливу роль заощаджень в банках коштів фізичних осіб для збільшення кредитних вкладень у реальний сектор економіки.

На наш погляд, варто також звернути увагу на те, що строкові клієнтські кошти за досліджуваний (2007-2012рр.) період збільшилися в 3,2 рази і станом на 01.01.2013р. склали 381,9 млрд. грн. або 67,4% загальної величини клієнтських коштів [9, с. 50], що дає можливість банкам збільшити інвестиції в основні фонди шляхом кредитування.

Роль і місце залучених коштів у формуванні грошових (кредитних) ресурсів за групами банків проглядається на рис.2.

Понад 80% кредитів станом на 01.01.2013р. банками I і II групи надано за рахунок акумульованих коштів юридичних і фізичних осіб. Тільки банки III групи не зуміли сповна використати залучені кошти, а I, II і IV групи банків, крім залучених, використали ще й власні та запозичені кошти (міжбанківські кредити).

ефективність використання кредитного потенціалу банків та забезпечується їх поточна ліквідність. Станом на 01.01.2013р. кошти інших банків у зобов'язаннях банків України склали 213,7 млрд. грн. або 21,7%.

Щорічне збільшення кредитних ресурсів в банках дає їм можливість шляхом кредитування забезпечувати грошовими ресурсами не тільки поточну, а й інвестиційну діяльність суб'єктів господарювання (рис.3).

За 2007-2012рр. довгострокові кредити, надані банками суб'єктам господарювання, збільшилися з 90,9 до 276,7 млрд. грн. або в 3,0 рази і за величиною значно перевищили банківські вкладення в цінні папери (в 2,9 рази). Це дає підставу стверджувати, що кредитна діяльність банків відіграє важливу роль у ресурсному забезпеченні інвестицій реального сектора економіки.

У той же час, практика свідчить, що кредитні можливості інвестування в економіку використовуються недостатньо. При гострій потребі реаль-

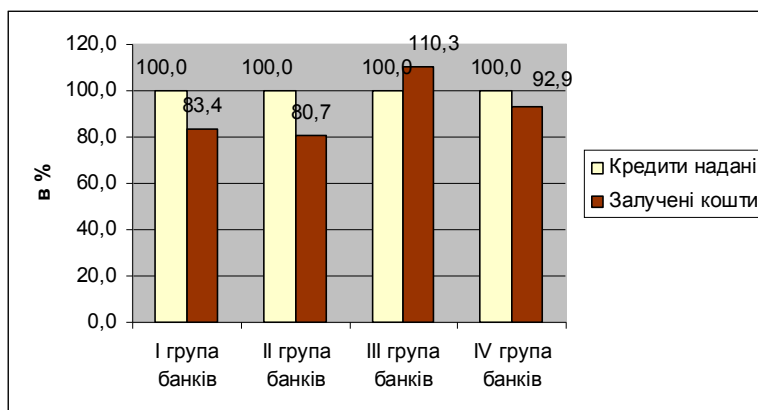

Рис. 2. Співвідношення залучених коштів до кредитів наданих банками України (Станом на 01.01.2013 р.)

Розраховано за даними НБУ [10]

Треба зазначити, що більше половини коштів юридичних осіб і майже 2/3 коштів фізичних осіб акумульовано в банках I групи. Цьому сприяє широка мережа філій і відділень крупних банків, розміщених практично на всій території України. Ці банки створюють конкуренцію трьом іншим групам банків своїм іміджем, наявним кредитним потенціалом та можливістю маневрувати ціновою політикою. На цю групу банків припадає 68,6% кредитного портфеля.

Для збільшення кредитного потенціалу, а також у зв'язку з необхідністю регулювання банківської ліквідності банки можуть залучати міжбанківські кредити. Купівля-продаж кредитних ресурсів проводиться на договірній основі переважно між банками-партнерами, а також між філіями і відділеннями в системі одного банку. Шляхом міжбанківського перерозподілу вільних коштів підвищується

ного сектора економіки в інвестиційних ресурсах (адже знос основних фондів перевищує 70% [11, с.90]) реальна участь кредитів банків та інших позик в капітальних інвестиціях 2012 року склала всього 50,1 млрд. грн. або 17,1% загальної їх величини, що навіть менше фактичного приросту строкових зобов'язань юридичних і фізичних осіб за 2012р. на 20,2 млрд. грн. [9].

Водночас проведені нами спостереження показали, що банки в сучасних умовах мають більше проблем з розміщенням кредитних ресурсів ніж з їх залученням. Причинами такого стану, на наш погляд, є:

- по-перше, необґрунтована і нерегульована цінова політика на залучені кошти і надані кредити, при якій ринок кредитних послуг не може бути прогнозованим;

Рис. 3. Динаміка довгострокових кредитів суб'єктам господарювання та вкладень у цінні папери банків України за 2006-2013рр. (станом на 01.01).

Складено за даними НБУ [9]

- по-друге, некоректна реклама кредитних послуг, за якою кредити надаються “під 0 відсотків”, а приховано за встановленою комісією вартість кредиту сягає понад 40% річних. Така реклама не сприяє росту довіри позичальника до банку і не захищає інтереси ні банку, ні позичальника, а тягне за собою збитки та проблеми з обох сторін;

- по-третє, при залученні коштів і наданні цільових кредитів банки не завжди задумуються над питанням окупності кредиту для позичальника, тобто над реальним джерелом погашення кредиту і не завжди вимагають економічне обґрунтування доцільності та окупності кредиту. Тому легко доступні кредити частіше всього стають проблемними для обох сторін.

4. Ефективність використання кредитних ресурсів банків

Відповідно до Господарського кодексу України [12, ст.334] банки – це фінансові установи, важливими функціями яких є залучення у вклади грошових коштів громадян і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах і на власний ризик. Вони несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями. Тому кожен банк, виконуючи вказані функції, повинен дбати про покриття операційних витрат і отримання прибутку, забезпечення ліквідності. Згідно із Законом України “Про банки і банківську діяльність” [13, ст.44] банк зобов'язаний утворити постійно діючий підрозділ з управління ризиками і для забезпечення додаткових заходів з метою управління ризиками, створювати постійно діючі комітети, зокрема: кредитний комітет і комітет з питань управління активами і пасивами.

Однак практика свідчить, що рівень управління кредитними ризиками є ще недостатній. Політика відсоткової маржі та внутрішньобанківські положення про умови надання кредиту не стали запобіжником росту проблемних кредитів і збитковості.

Як наслідок, за даними НБУ прострочена заборгованість за кредитами банків України за 2007-2012рр. зросла з 4,5 млрд. грн. (на 01.01.2007р.) до 72,5 млрд. грн. (на 01.01.2013р.). Замість очікуваних прибутків банки в цілому за 2009-2011рр. отримували збитки і лише за 2012р. загальний прибуток склав 4,9 млрд. грн. При цьому залишився ще непокритий збиток минулих років в сумі 50,9 млрд. грн., який зменшив реальну участь статутного капіталу у формуванні власного капіталу. Водночас не один позичальник має проблеми з погашенням кредиту та сплатою відсотків за ним.

Вище наведене не дає підстав говорити про високу ефективність кредитних вкладень у реальний сектор економіки.

Очевидним є факт, що банки другого рівня ще не всі належним чином готові самостійно здійснювати виважену кредитну політику щодо формування і використання кредитних грошових ресурсів. Тому, на наш погляд, у ситуації, що склалася, Національному банку України варто:

- підвищити регулятивний вплив у питаннях цінової політики банків, встановити адміністративну відповідальність за рекламне свавілля дешевих кредитів з підтекстом належно необумовленої комісії;

- розробити і довести до банків другого рівня Методичні рекомендації щодо розробки внутрішньобанківських положень про надання короткострокових і довгострокових кредитів суб'єктам господарювання та іпотечних кредитів фізичним особам з

врахуванням основних принципів банківського кредитування;

- встановити нормативи мінімально необхідного співвідношення вартості застави (майна, гарантій) до наданого кредиту та передбачити відповідальність позичальника за незбереження або неналежне збереження заставного майна з тим, щоб унеможливити непогашення кредиту.

Важливо також, щоб особи, зайняті кредитною діяльністю, мали фахову підготовку, періодично проходили атестацію та підвищення рівня кваліфікації, були обізнані зі змінами і доповненнями до чинного законодавства та нормативно-правових актів, що регулюють кредитні операції, новітніми технологіями їх проведення, а також із запобіжними заходами мінімізації кредитного ризику.

На наш погляд, кредитна політика банками повинна проводитися в руслі загальнодержавної політики соціально-економічного розвитку країни, щоб надані кредити на поточні потреби та інвестиційні цілі реального сектора економіки були окупними суб'єктам господарювання. При виваженому підході банків до залучення у вклади грошових коштів громадян і юридичних осіб та до кредитних вкладень у реальний сектор економіки не повинно бути проблем з їх ефективністю ні для банків, ні для позичальників.

5. Висновки

Залучення у вклади грошових коштів у юридичних та фізичних осіб і надання кредитів суб'єктам господарювання для фінансування споживчих та інвестиційних цілей в сучасних умовах є основною економічною функцією банків. Вона пов'язана з мобілізацією і перерозподілом капіталу між сферами діяльності та конкретними її учасниками. Від того, наскільки ефективно реалізує банківська система цю важливу функцію перерозподілу капіталу, значним чином залежать темпи соціально-економічного розвитку країни та фінансова стійкість банківського сектора економіки.

На наш погляд, особливу увагу необхідно приділити інвестиціям в реальний сектор економіки. Щоб зняти проблеми з розміщенням кредитних ресурсів, банкам треба проводити виважену цінову політику, забезпечити диференційований підхід до формування відсоткових ставок за короткостроковими і довгостроковими кредитами, враховуючи більш тривалу окупність останніх. При гострому дефіциті інвестиційних ресурсів зниження відсоткових ставок за довгостроковими кредитами, їх окупність і доступність суб'єктам господарювання буде сприяти прискоренню процесу модернізації економіки, забезпеченню конкурентоспроможності та ефективності функціонування підприємств реаль-

ного сектора економіки, зменшенню зовнішніх заборгованостей і значно розширить коло потенційних позичальників банків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Роуз П. С. Банковский менеджмент / П. С. Роуз // М.: Дело Лтд, 1995. – 768с.
2. Луців Б. Л. Банківська діяльність у сфері інвестицій / Б. Л. Луців // Тернопіль: Економічна думка, Карт-бланш, 2001. – 320 с.
3. Воробйова О. І. Основи формування і використання кредитно-інвестиційного потенціалу банків України / О. І. Воробйова // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – №20. – С.3-6.
4. Воробйова О. І. Основні напрями вдосконалення кредитно-інвестиційної діяльності банків України / О. І. Воробйова // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – №3. – С.7-11.
5. Гуцал І. Участь банків у забезпеченні регіональної інноваційно-інвестиційної стратегії / І. Гуцал // Управлінські інновації. – 2012. - №1. – С.108-112.
6. Галько О. Р. Джерела формування інвестиційних ресурсів банками України / О. Р. Галько // Вісник університету банківської справи НБУ. – 2010. - №2. – С.65-70.
7. Ляхова Е. А. Кредитно-інвестиційний портфель банків та його вплив на фінансування інвестиційних проектів в Україні / Е. А. Ляхова, Т. П. Шокало // Економічний часопис ХХІ, 2011. – №5-6. – С. 58-61.
8. Милуков А. И. Финансово-кредитный механизм развития регионов / А. И. Милуков. – М.: Деньги и кредит. – 2011. – №10. – С.6-9.
9. Основні показники діяльності банків України на 1 січня 2013 року: / Вісник Національного банку України// Науково-практичний журнал. – К.: НБУ, 2013. - №2 (204). – С.50.
10. Основні показники діяльності банків України на 1 січня 2013 року (у розрізі банків) / Вісник Національного банку України// Науково-практичний журнал. – К.: НБУ, 2013. - №3 (205). – С.50-67.
11. Ступінь зносу основних засобів за регіонами: Статистичний щорічник України за 2012р./ Державна служба статистики України. – К. – 2013. – С. 90.
12. Господарський кодекс України: Чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 11 квітня 2011р.: (офіц. текст). – К.: Паливода А. В., 2011. – 192с. – (Кодекси України).
13. Україна. Закон. Про банки і банківську діяльність від 07.12.2000р. №2121-III (зі змінами та доповненнями до нього) – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.